

ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНТІСНО ЗОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ В РОБОТІ З ОБДАРОВАНИМИ УЧНЯМИ

Анотація. У статті розкриваються шляхи реалізації компетентісно зорієнтованого підходу та визначені завдання роботи з обдарованими учнями.

Ключові слова: компетентність, компетентісно зорієнтований підхід, обдарованість.

Аннотация. В статье раскрываются пути реализации компетентностно сориентированного подхода и определены задания работы с одаренными учениками.

Ключевые слова: компетентность, компетентностно ориентированный подход, одаренность.

Annotation. This article deals with the ways of the realization the competently orientated approachs and defines the main assignments of the talented pupils' works. Also is discussed the role of the staff and the administration of the school in this process.

Keywords: competence, to be competently orientated approach, talent.

Постановка проблеми. У державній національній програмі «Освіта України. XXI століття» зазначено: «Існуюча в Україні система освіти перебуває у стані, що не задовольняє вимог, поставлених перед нею в умовах розбудови української державності, культурного та духовного відродження українського народу. Це виявляється передусім у невідповідності освіти запитам особистості, суспільним потребам та світовим досягненням людства...» [5, 210-250]

Сучасна шкільна освіта в Україні спрямована на надання учневі необхідних знань, вироблення умінь і навичок. За період навчання він має засвоїти багато фактичного матеріалу. Натомість школа сьогодні недостатньо навчає школярів приймати рішення, використовувати інформаційні та комунікаційні технології, критично мислити, вирішувати конфлікти тощо. На нашу думку, зміст освіти сьогодні не повністю відповідає потребам суспільства та ринку праці, не спрямований на набуття необхідних життєвих компетенцій, які, в свою чергу, покликані адаптувати особистість до повноцінного функціонування в умовах сучасних соціальних інституцій.

Державні стандарти початкової, базової та повної загальної середньої освіти підкреслюють пріоритетність формування компетентностей, але у змісті освітніх галузей компетентнісна ідея презентована не завжди системно та вкрай нерівномірно. Зокрема, освітня галузь «Мова та література» мету навчання пов'язує з досягненням учнями рівня комунікативної компетенції, адекватного для спілкування, й виокремлює цілу низку спеціальних компетенцій, освітня галузь «Естетична культура» декларує формування «естетичних умінь і компетентностей», не конкретизуючи їх; освітня галузь «Математика» не акцентує увагу на досягненні учнями компетентностей, а обмежується лише оволодінням знаннями, уміннями й навичками, достатніми для успішного оволодіння іншими освітніми галузями та забезпечення неперервної освіти. Така дискретність компетентнісного підходу до навчання в головному документі, який регламентує зміст освіти, свідчить про те, що сучасний зміст освіти української школи недостатньо орієнтований на потреби сучасного суспільства, ринку праці, запиту учнів для здобуття подальшої освіти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Освіта XXI століття - це освіта для людини, її стрижень - розвиваюча, культуротворча домінанта, виховання відповідальної особистості, яка здатна до самоосвіти й саморозвитку, вміє кри-

тично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання і вміння для творчого розв'язання проблем, прагне змінити на краще своє життя і життя своєї країни [2, 108].

Проблему спрямованості освітнього процесу на формування та розвиток компетентностей широко досліджують російські вчені І.Арапов, В.Болотов, Ю.Г.роміко, С.Додока, О.Дахін, І.Зимня, Т.Іванова, В.Кальней, В.Краєвський, Г.Левітас, В.Ледньов, Г.Селевко, В.Серіков, А.Хуторський, С.Шишов та інші.

Компетентнісний підхід до освіти розглядається також українськими вченими за різними напрямками: уміння вчитись як ключова компетентність (О.Савченко); досвід закордонних країн і стратегія впровадження в українську систему освіти компетентнісного підходу (Н.Бібік, О.Сухомлинська, О.Пометун, О.Овчарук, С.Трубачева); формування духовної та риторичної компетентності учнів 12-річної школи (Г.Сагач); формування життєвої компетентності старшокласників загальноосвітніх шкіл України (І.Єрмаков, І.Ящук); моніторинг рівнів досягнень учнями компетентностей (О.Локшина), ключові компетентності особистості (С.Бондар) та інші.

Основою формування компетентностей учнів у процесі навчання є визначення певної ієрархії компетентностей, стратегії та послідовності їх формування. Міжнародний експерт професор О. Крисан запропонував таку систему компетентностей на різних рівнях засвоєння змісту: «надпредметні («міжпредметні») компетентності - «ключові», «базові»; загальнопредметні - їх набуває учень упродовж вивчення того чи іншого предмета освітньої галузі у всіх класах середньої школи; спеціально-предметні - ті, що їх набуває учень під час вивчення певного предмета упродовж конкретного навчального року» [1, 22].

Українські дослідники пропонують таку систему компетентностей: ключові, тобто надпредметні (міжпредметні) компетентності, які визначаються як здатність людини здійснювати складні поліфункціональні, поліпредметні, культуродоцільні види діяльності, які ефективно розв'язують відповідні проблеми; уміння вчитись (навчальна); громадянська; загальнокультурна; компетентність з інформаційних та комунікаційних технологій; соціальна; підприємницька; здоров'язберігаюча. Поряд із ключовими компетентностями виокремлено загальногалузеві, яких учень набуває упродовж засвоєння змісту тієї чи іншої освітньої галузі у всіх класах середньої школи; предметні компетентності, які учень набуває упродовж вивчення певного предмета у всіх класах середньої школи [1, 66].

Серед ключових компетентностей, визначених українськими експертами з позицій формування самоосвітньої компетентності, на особливу увагу заслуговують наукові підходи О.Савченко щодо уміння вчитися як ключової компетентності загальної середньої освіти. Ключовою компетентністю, «умінням учнів самостійно вчитися», вважає учений, є «універсальне поняття, мега-уміння (мега - над), бо в розвиненому вигляді воно інтегрує психолого-особистісні характеристики учня зі змістовою та процесуальною основою учіння» [1, 39]. Розглядаючи навчальну діяльність з позицій діяльнісного підходу, О.Савченко обґрунтовує вміння учня вчитися так: «Сам визначає мету діяльності або приймає поставлену вчителем; проявляє зацікавленість у навчанні, докладає вольових зусиль; організовує свою працю для досягнення результату; відбирає або знаходить потрібні знання, способи для розв'язання задачі; виконує в певній послідовності сенсорні, розумові або практичні дії, прийоми операцій; усвідомлює свою діяльність і прагне її удосконалити; володіє вміннями й навичками самоконтролю та самооцінки». [1,40]

Дослідження питань впровадження компетентнісного підходу як одного із провідних напрямів реформування національної системи освіти (О.Овчарук [4], О.Пометун, С.Раков) визначають ключові компетентності як результативно діяльнісну

її характеристику, що поєднує у собі інтелектуальний та навичковий складники навчання, інтерпретує сформований „від результату” зміст освіти, передбачає готовність учнів до цілепокладання, оцінювання, дії та рефлексії шляхом набуття досвіду продуктивної самостійної діяльності на основі універсальних знань.

Упродовж багатьох років школа орієнтувалася на дитину з середніми здібностями, а робота з обдарованими дітьми залишалася осторонь. Перетворення, які відбулися у вітчизняній системі освіти за останнє десятиліття, переорієнтація на гуманістичні, особистісно зорієнтовані та розвиваючі освітні технології, змінили ставлення до учнів, які виявляють неординарні здібності.

Дослідженням проблеми роботи з обдарованими учнями присвячені роботи вітчизняних і зарубіжних вчених як-от: І.Волощука, П.Гальперіна, Ф.Гальтона, Х.Гарднера, Г.Костюка, Н.Лейтеса, А.Леонтьєва, С.Рубінштейна, Р.Стернберга, П.Тадеева, Б.Теплова, В.Штерна.

Мета статті: показати шляхи реалізації компетентісно зорієнтованого навчання в роботі з обдарованими учнями.

Виклад основного матеріалу. Головне завдання сучасної системи освіти - створення умов для якісної освіти, впровадження компетентнісного підходу - це найважливіша умова, що працює на підвищення якості освіти.

Компетентісно зорієнтований підхід - один із нових концептуальних орієнтирів, напрямів розвитку змісту освіти в Україні та розвинених країнах світу. На думку багатьох вчених, педагогів-практиків, саме набуття життєво важливих компетентностей може дати людині можливості орієнтуватись у сучасному суспільстві, сприяє формуванню в особистості здатності швидко реагувати на запити часу.

Саме для виховання творчої особистості, здатної до діяльності у новій економічній ситуації, використовуючи компетентісно зорієнтований підхід, був створений у м. Рівне НВК «Престиж» - середній загальноосвітній навчально-виховний заклад, що покликаний навчати й виховувати творчі особистості, готуючи їх до навчання у вищих навчальних закладах, забезпечуючи їм умови для здобуття освіти понад державний освітній мінімум і здійснюючи їхню науково-практичну підготовку. Разом із викладачами кафедри педагогіки Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка С.Дем'янчука, педагогів цього закладу досліджує проблему впровадження компетентісно зорієнтованого підходу у роботі з обдарованими учнями.

В останні роки, в результаті експериментальних досліджень, було встановлено, що творча діяльність людини забезпечується специфічними, особливими здібностями, які назвали креативністю. Креативність виявляється як здатність висувати неординарні та нестандартні ідеї, уникати в мисленні традиційних схем, швидко розв'язувати проблемні ситуації. Креативність охоплює певну сукупність мислительних процесів та якостей особистості.

Система роботи з обдарованими учнями має бути органічною сукупністю змісту, методів, форм, прийомів та засобів, які ставлять учня в умови суб'єкта творчої діяльності й забезпечують формування її особистості як дослідника.

Найважливішим в організації роботи з обдарованими учнями є створення загального «поля креативності», яке сприяє розвитку творчих здібностей учнів, учителів. Виходячи з цього, у НВК «Престиж» визначено головні завдання в роботі з обдарованими учнями:

- створення максимально сприятливих умов для розвитку обдарованих учнів;
- розробка і поетапне впровадження нового змісту освіти, інтерактивних технологій навчання й виховання;
- створення сприятливих умов для самозростання, розвитку творчого потенціалу вчителів.

Робота з обдарованими дітьми вимагає належної змістовної наповненості занять, зорієнтованості на новизну інформації та різноманітні види пошукової, розвиваючої, творчої діяльності. Діти працюють над підготовкою проєктів, готують повідомлення, працюють з довідковою та енциклопедичною літературою. Працюючи над проєктами, учителі цього закладу спостерігають, що проєктна діяльність може навчити дітей таким умінням: побачити проблему і перетворити її у мету власної діяльності; оцінити наявні ресурси, зокрема власні сили і час, і розподілити їх; здобувати інформацію, критично оцінювати її; планувати свою роботу; виконавши роботу, оцінити результат; побачити допущені помилки і не припускати їх у майбутньому.

Застосування методу проєктів дозволяє розкрити творчий потенціал практично кожного учня, активізувати евристичну діяльність, підвищити інтерес до навчального матеріалу, підсилити практичну спрямованість навчання.

Серед методів навчання обдарованих учнів у цьому закладі переважає самостійна робота, пошуковий і дослідницький підходи до засвоєних знань, умінь і навичок. Контроль за їх навчанням стимулює поглиблене вивчення, систематизацію, класифікацію навчального матеріалу, перенесення знань у нові ситуації, розвиток творчих елементів у їх навчанні. Домашні завдання обов'язково мають творчий, диференційований характер.

Великого значення у роботі з обдарованими учнями набуває індивідуальна робота у позаурочний час. З цією метою у школі діє широка мережа гуртків, секцій та факультативів. Ведеться робота із залучення учнів до інтелектуальних конкурсів: знавців української мови ім. Петра Яценка, Міжнародного математичного конкурсу «Кенгуру», Міжнародного конкурсу «Левеня». Учні старших класів залучаються до роботи у МАН, до участі у педагогічних читаннях. Починаючи з молодших класів, учні беруть участь у громадських учнівських читаннях «Я голосую за мир», які щорічно проводяться кафедрою педагогіки Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка С.Дем'янчука. Учні цього закладу активно беруть участь у предметних олімпіадах та творчих конкурсах.

Така плідна робота педагогічного колективу дає позитивні результати (див. табл.1).

Таблиця 1

Результативність участі учнів НВК «Престиж» в олімпіадах, конкурсах, змаганнях

Навчальні роки	Олімпіади		Конкурси		
	Міські	Обласні	Міські	Обласні	Всеукраїнські
2006/2007	8		10	1	5 учнів; «Кенгуру», відмінний результат; II місце хореографічний колектив «Поліський віночок»
2007/2008	10	1	18	-	13 учнів; відмінний результат «Кенгуру», «Левеня» відмінний результат
2008/2009	15	4	22	3	23 учні; «Кенгуру», «Срібний колосок»; 3 відмінний результат, 48 добрий результат; I місце конкурс картографічних малюнків
2009/2010	16	3	36	2	14 учнів; «Срібний колосок», «Кенгуру» - відмінний результат у 13 учнів

Таблиця 2

Педагогічні ради (теми)	Методичні об'єднання (теми)	Постійно діючі семінари (теми)
Компетентісно зорієнтоване навчання - інноваційна домінанта розвитку сучасного освітнього закладу	Шляхи реалізації науково-методичної проблеми школи	Теоретичні основи компетентісно зорієнтованих технологій навчання
Можливості навчальних предметів щодо формування основних груп компетентності учнів	Шляхи удосконалення сучасного уроку в системі компетентісно	Шляхи формування компетентностей учнів
Психолого-педагогічний супровід розвитку учня в системі компетентісно зорієнтованих технологій навчання	Метод проектів у сучасному закладі: традиції, перспективи, результати.	Модель психолого-педагогічного супроводу учня в системі компетентісно зорієнтованих технологій навчання
Роль домашніх завдань у формуванні інтересу до навчання, розвитку пізнавальних і творчих здібностей школярів		Соціально-педагогічні умови розвитку компетентностей учня
Можливості предметів математично-природничого та гуманітарного циклу в системі компетентісно зорієнтованого навчання як шлях до життєвої компетентності і успіху		Групи компетентностей і їх роль у продуктивному навчанні школярів
Учніське самоврядування - шлях до гуманізації і демократизації стосунків.		Саморозвиток та вдосконалення вчителя
Моральне виховання учнів у ході впровадження компетентісно зорієнтованого навчально-виховного процесу. Проблеми та шляхи оптимізації.		Використання новітніх освітніх технологій у навчальному процесі
Формування ціннісних орієнтацій учнів в умовах становлення громадянського суспільства		

У 2009-2010 н.р. у конкурсах та олімпіадах взяли участь 320 учнів.

Така робота з дітьми під силу лише висококваліфікованим та творчим учителям. Серед таких учителів слід виділити І.Аксьонову, Р.Бережнюк, С.Веремчук, Л.Денисюк, О.Зайву, С.Коржевську, Т.Максименко, О.Мелентьеву, Л.Мельник, Р.Михальчук, І.Нагорну, В.Олійник, В.Радзівського, С.Рачинець.

У навчально-виховному комплексі «Престиж» м.Рівного педагогічний колектив, працюючи над проблемою впровадження компетентісно зорієнтованого навчання у роботі з творчо обдарованими учнями, визначив, що досягнути позитивних результатів можна шляхом залучення до роботи не лише педколективу навчального закладу, а й учнів та їхніх батьків. Робота з педагогічним колективом включає в себе проведення педрад, методичних об'єднань та постійно діючих семінарів.

Учителі працюють у групах з вивчення таких проблем: «Упровадження сучасних педагогічних технологій у навчально-виховний процес», «Розвиток творчої особистості учня в системі компетентісно зорієнтованого навчання», «Науково-дослідницька діяльність учнів у системі компетентісно зорієнтованого навчання», «Методичне забезпечення навчального процесу щодо розвитку творчої особистості учня».

Обдаровані учні НВК «Престиж» займаються у школі «Ерудит», школі лідерів, школі волонтерів, центрі творчості, у МАН; беруть участь у читаннях.

Усвідомлюючи, що головною педагогічною метою навчання є залучення обдарованої дитини до неперервного процесу самовдосконалення, адміністрація школи:

- сприяє використанню учителями діяльнісного підходу до проведення уроків через введення нових технологій навчання, використання ефективних методів

роботи з обдарованими дітьми: пояснювально-ілюстративного, пошукового, дослідницького, проблемного викладу матеріалу;

- забезпечує організацію педагогічного процесу так, щоб максимально розвинути здібності обдарованих дітей;

- визначає варіативну частину робочого плану так, щоб максимально врахувати розвиток обдарованих дітей;

- працює над створенням комплексу науково-методичних та навчальних матеріалів;

- підтримує учителів, які здатні сприяти творчій праці учня, виявляти ініціативу та професійну компетентність у цій галузі педагогічної діяльності.

Висновки. Таким чином, ми можемо зробити висновок, що проблема компетентнісного підходу в системі освіти обдарованих учнів є дуже актуальною та має велике значення в наш час. Сьогодні суспільство потребує від освіченої, творчої людини уміння ефективно вирішувати різноманітні проблеми на основі існуючих знань, а також постійно поповнювати знання, тобто безперервно навчатися впродовж усього життя, використовувати отримані знання у нестандартних ситуаціях. Головною ідеєю компетентнісного підходу є компетентнісно-орієнтована освіта, яка спрямована на комплексне засвоєння різних знань та способів практичної діяльності, завдяки яким людина успішно реалізує себе в різних галузях своєї діяльності, набуває соціальної самостійності, стає мобільною та кваліфікованою, вільно орієнтується в навколишньому середовищі та успішно вирішує складні завдання.

Література

1. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / [Під заг ред. О.В. Овчарук]. - К.: К.І.С., 2004 - 112 с.*

2. *Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа). Нормативно-правове забезпечення освіти. У 4 ч. - Харків: Видав, гр. «Основа», 2004. - Ч. I. - 144 с.*

3. *Нефедова Л. Развитие ключевых компетенций в проектном обучении / Л. Нефедова, Н. Ухова // Школьные технологии. - 2006. - № 4 - С. 61.*

4. *Овчарук О. Ключові компетентності: європейське бачення / О. Овчарук // Управління освітою. - 2003. - № 15-16. - С. 6-9.*

5. *Освіта України. Нормативно-правові документи. До II Всеукраїнського з'їзду працівників освіти. - К.: Міленіум. 2001. - 470 с.*

УДК 378.14

Л.Р. ПЕЛЕХ

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТЬОГО ФАХІВЦЯ З ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТІВ ЦИКЛУ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНИХ ДИСЦИПЛІН (НА ПРИКЛАДІ «ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВСТВА»)

Анотація. У статті охарактеризовано деякі ознаки процесу набуття іншомовних комунікативних компетенцій під час вивчення предмету «Лінгвокраїнознавство». Окреслено шляхи підвищення ефективності викладання цієї дисципліни у системі професійної підготовки майбутніх фахівців з іноземної мови.

Ключові слова: іншомовні комунікативні компетенції, фахівець з іноземної мови, навчальна дисципліна.

Анотація. В статье дана характеристика некоторых сторон процесса формирования иноязычных коммуникативных компетенций во время изучения предмета «Лингвострановедение». Намечены пути повышения эффективности преподавания этой дисциплины в системе профессиональной подготовки будущих специалистов по иностранному языку.